

Bệnh vi-rút Zika: Câu hỏi và câu trả lời

Vi-rút Zika xảy ra ở đâu?

Vi-rút Zika xảy ra ở vùng nhiệt đới nơi có các quần thể muỗi lớn, được biết lưu hành ở châu Phi, châu Mỹ, Nam Á và Tây Thái Bình Dương.

Vi-rút Zika được phát hiện vào năm 1947, nhưng trong nhiều năm chỉ có một số trường hợp rải rác được phát hiện ở châu Phi và Nam Á. Năm 2007, dịch bệnh do vi-rút Zika được ghi nhận đầu tiên ở Thái Bình Dương. Kể từ năm 2013, các ca bệnh và bùng phát dịch của căn bệnh này được báo cáo từ Tây Thái Bình Dương, châu Mỹ và châu Phi. Do môi trường nơi muỗi có thể sống và sinh sôi ngày càng mở rộng, do tác động của đô thị hóa và toàn cầu hóa, những vụ dịch bệnh lớn do vi-rút Zika ở đô thị có khả năng xảy ra trên toàn cầu.

Người nhiễm vi-rút Zika như thế nào?

Người bị muỗi Aedes nhiễm bệnh sốt có thể nhiễm vi-rút Zika – đây cũng là loại muỗi truyền bệnh sốt xuất huyết, bệnh chikungunya và bệnh sốt vàng.

Muỗi Aedes sinh sản như thế nào?

Chỉ có muỗi cái đốt; chúng đốt ngất quãng và thích đốt nhiều người. Khi muỗi cái ăn no, nó cần nghỉ ngơi 3 ngày trước khi đẻ trứng. Những quả trứng này có thể tồn tại đến 1 năm mà không cần nước. Khi có nước và chỉ cần một lượng nhỏ nước đọng là đủ để trứng phát triển thành ấu trùng và sau đó thành muỗi trưởng thành. Muỗi bị nhiễm từ những người có vi-rút.

Muỗi Aedes có thể tồn tại ở đâu?

Có 2 loại muỗi Aedes có khả năng truyền vi-rút Zika. Trong hầu hết các trường hợp, Zika lây lan qua muỗi Aedes aegypti (muỗi vằn) ở các vùng nhiệt đới và cận nhiệt đới. Muỗi vằn Aedes không sống được ở nhiệt độ khí hậu lạnh hơn. Muỗi Aedes albopictus cũng có thể truyền vi-rút. Muỗi này có thể ngủ đông và tồn tại ở các vùng có nhiệt độ mát hơn.

Muỗi Aedes có thể di chuyển từ quốc gia này đến quốc gia khác hay từ vùng này đến vùng khác được không?

Muỗi Aedes có khả năng bay yếu; nó không thể bay quá 400 mét. Nhưng nó có thể vô tình được vận chuyển bởi con người từ nơi này đến nơi khác (ví dụ ở phía

sau xe, cây cối). Nếu nó có thể tồn tại trong môi trường nhiệt độ của điềm đến, về mặt lý thuyết nó có thể tự sinh sản và truyền vi-rút Zika tới các khu vực mới.

Những triệu chứng của bệnh vi-rút Zika là gì?

Vi-rút Zika thường gây bệnh nhẹ; với các triệu chứng xuất hiện một vài ngày sau khi người đó bị đốt bởi muỗi nhiễm bệnh. Hầu hết những người bị bệnh vi-rút Zika sẽ bị sốt nhẹ và phát ban. Những người khác cũng có thể viêm kết mạc, đau cơ, khớp và cảm thấy mệt mỏi. Các triệu chứng thường hết trong khoảng từ 2 đến 7 ngày.

Những biến chứng tiềm ẩn của vi-rút Zika có thể là gì?

Bởi vì từ trước năm 2007 không có một vụ dịch vi-rút Zika lớn nào được ghi nhận, hiểu biết về các biến chứng của bệnh này là rất hạn chế.

Trong thời gian dịch Zika đầu tiên diễn ra tại Polynesia thuộc Pháp vào năm 2013-2014, trùng với khoảng thời gian xảy ra dịch sốt xuất huyết, cơ quan y tế quốc gia báo cáo về sự gia tăng bất thường đối với hội chứng Guillain-Barré. Các điều tra hồi cứu về sự ảnh hưởng này đang được tiến hành, bao gồm vai trò tiềm năng của vi-rút Zika và các yếu tố khác. Một quan sát tương tự đối cũng cho thấy đối với sự gia tăng của hội chứng Guillain-Barré trong vụ dịch vi-rút Zika đầu tiên ở Brazil vào năm 2015.

Trong năm 2015, cơ quan y tế địa phương ở Brazil cũng quan sát thấy có sự gia tăng trẻ sơ sinh với dị tật đầu nhỏ cùng thời điểm bùng phát dịch vi-rút Zika. Cơ quan Y tế và các cơ quan khác đang điều tra mối liên quan tiềm năng giữa tật đầu nhỏ và vi-rút Zika, bên cạnh những nguyên nhân có thể khác. Tuy nhiên cần có thêm các điều tra và nghiên cứu để có thể hiểu rõ hơn bất cứ mối liên quan có thể nào.

Hội chứng Guillain-Barré là một tình trạng mà trong đó hệ thống miễn dịch của cơ thể tấn công một phần của hệ thần kinh. Nó có thể do việc nhiễm một số loại vi-rút và có thể ảnh hưởng đến người ở mọi lứa tuổi. Chính xác những gì gây nên hội chứng chưa được biết. Các triệu chứng chính bao gồm yếu cơ và cảm giác kiến bò (tê và ngứa) ở tay và chân. Các biến chứng nặng có thể xảy ra nếu các cơ hô hấp bị ảnh hưởng, cần phải nhập viện. Hầu hết các trường hợp bị ảnh hưởng bởi hội chứng Guillain-Barré sẽ phục hồi, mặc dù một số người có thể tiếp tục trải qua các ảnh hưởng như suy yếu.

Phụ nữ mang thai có nên lo lắng về Zika?

Cơ quan y tế hiện đang điều tra mối liên quan tiềm năng giữa vi-rút Zika ở phụ nữ mang thai và dị tật đầu nhỏ ở trẻ sơ sinh của họ. Cho đến khi chúng ta có thể hiểu rõ hơn về mối liên quan này, những phụ nữ đang mang thai hoặc dự định có thai cần hết sức lưu ý bảo vệ mình khỏi bị muỗi đốt.

Nếu bạn đang mang thai và nghi ngờ bạn có thể có bệnh vi-rút Zika, hỏi ý kiến bác sĩ để được theo dõi chặt chẽ trong quá trình mang thai của bạn.

Dị tật đầu nhỏ là gì?

Dị tật đầu nhỏ là một tình trạng hiếm gặp khi một trẻ sơ sinh có đầu nhỏ bất thường. Điều này là do sự phát triển não không bình thường của trẻ từ khi còn trong bụng mẹ hoặc trong giai đoạn sơ sinh. Trẻ sơ sinh và trẻ em bị dị tật đầu nhỏ thường gặp phải những khó khăn với sự phát triển não bộ khi chúng lớn lên. Dị tật đầu nhỏ có thể do ảnh hưởng của một loạt các yếu tố môi trường và di truyền như hội chứng Downs; sử dụng hay tiếp xúc với ma túy, rượu hoặc các chất độc khác trong tử cung; và nhiễm rubella trong khi mang thai.

Điều trị bệnh vi-rút Zika như thế nào?

Các triệu chứng của bệnh vi-rút Zika có thể được điều trị bằng thuốc hạ sốt và giảm đau thông thường, nghỉ ngơi và uống nhiều nước. Nếu triệu chứng xấu đi, mọi người nên tìm tư vấn y tế. Hiện tại chưa có thuốc điều trị đặc hiệu hay vắc-xin cho bệnh này.

Bệnh vi-rút Zika được chẩn đoán như thế nào?

Với hầu hết các trường hợp được chẩn đoán nhiễm bệnh vi-rút Zika, việc chẩn đoán dựa trên các triệu chứng và tiền sử gần đây của họ (ví dụ muỗi đốt, hoặc đi đến nơi có virus Zika lưu hành). Phòng thí nghiệm có thể xác định chẩn đoán bằng xét nghiệm máu.

Tôi có thể làm gì để bảo vệ bản thân mình?

Việc bảo vệ tốt nhất đối với vi-rút Zika là tránh bị muỗi đốt. Ngăn ngừa muỗi đốt sẽ bảo vệ con người khỏi vi-rút Zika cũng như các bệnh khác do muỗi truyền qua như sốt xuất huyết, chikungunya và sốt vàng.

Điều này có thể được thực hiện bằng cách sử dụng thuốc chống côn trùng; mặc quần áo (tốt hơn là màu sáng) che càng kín cơ thể càng tốt; sử dụng các rào

cản vật chất như lưới chống muỗi, đóng kín cửa ra vào và cửa sổ; ngủ màn. Ngoài ra, cần đổ hết nước, làm sạch hoặc đậy kín các thùng chứa nước như xô, chậu hoa hoặc lốp xe cũ, để loại bỏ những nơi muỗi có thể sinh sản.

Tôi có nên không đi đến những nơi mà bệnh vi-rút Zika đang xảy ra?

Du khách cần được thông tin về vi-rút Zika và các bệnh do muỗi truyền khác và tham khảo ý kiến cơ quan y tế hoặc cơ quan quản lý du lịch ở địa phương nếu họ lo lắng. Để phòng tránh vi-rút Zika và các bệnh do muỗi truyền khác, tất cả mọi người nên tránh để muỗi đốt bằng các biện pháp được mô tả ở trên. Phụ nữ đang mang thai hoặc dự định có thai nên làm theo lời khuyên này và cũng có thể tham khảo ý kiến cơ quan y tế địa phương họ nếu đi tới một khu vực đang có dịch vi-rút Zika. Dựa trên những bằng chứng sẵn có, WHO không khuyến cáo bất kỳ hạn chế nào về thương mại hay du lịch liên quan đến bệnh vi-rút Zika. Như một biện pháp phòng ngừa, một số chính phủ quốc gia đã đưa ra các khuyến nghị về y tế công cộng và du lịch cho người dân của mình, dựa trên đánh giá của họ về các bằng chứng sẵn có và các yếu tố nguy cơ tại địa phương.

El Nino có thể có ảnh hưởng đến Zika không?

Muỗi *Aedes aegypti* sinh sản trong nước đọng. Hạn hán nghiêm trọng, lũ lụt, mưa lớn và nhiệt độ tăng được biết là do ảnh hưởng của El Nino, sự ấm lên của khu vực phía đông và trung tâm của vùng biển nhiệt đới Thái Bình Dương. Nhiều khả năng về sự tiếp tục gia tăng số lượng muỗi do nơi sinh sản mở rộng và thuận lợi hơn. Các bước có thể thực hiện để ngăn chặn và giảm thiểu các tác hại của hiện tượng El Nino, đặc biệt bằng cách giảm số lượng quần thể muỗi làm lây lan vi-rút Zika. WHO và các đối tác đang phối hợp cùng nhau để hỗ trợ bộ y tế các nước nhằm:

- Tăng cường sự chuẩn bị và ứng phó với El Nino;
- Đẩy mạnh mọi hành động giúp kiểm soát quần thể muỗi như các biện pháp giảm nguồn nhằm vào các điểm muỗi sinh sản chính, phân phối larvicide (thuốc diệt côn trùng chuyên dụng đối với giai đoạn ấu trùng của muỗi *Aedes*) để xử lý những điểm nước đọng vốn không thể xử lý theo cách khác (làm sạch, đổ bỏ, che đậy), v.v.
- Tăng cường giám sát véc tơ (ví dụ, bao nhiêu địa điểm sinh sản trong một khu vực, tỷ lệ giảm các địa điểm)

- Giám sát tác động của các hoạt động nhằm kiểm soát quần thể muỗi.
- Các hộ gia đình cũng có thể giúp làm giảm quần thể muỗi. Các vật dụng có thể chứa một lượng nhỏ nước như xô, chậu hoa hoặc lốp xe cũ nên bỏ hết nước, làm sạch hoặc che chắn để muỗi không thể sử dụng chúng làm nơi sinh sản (kể cả trong hạn hán nghiêm trọng).

Những hạn chế trong hiểu biết của chúng ta về vi-rút Zika?

Các vấn đề chính cần được làm rõ trong sự hiểu biết của chúng ta về bệnh vi-rút Zika bao gồm:

- Đặc điểm dịch tễ học của vi-rút, ví dụ: thời kỳ ủ bệnh, vai trò của muỗi trong việc truyền vi-rút và địa bàn lây lan của nó.
- Các biện pháp ứng phó y tế tiềm năng (bao gồm cả phương pháp điều trị và vắc xin) có thể được phát triển.
- Vi-rút Zika tương tác với các arboviruses khác như thế nào (vi-rút được truyền qua muỗi, bọ ve và động vật chân đốt khác) như sốt xuất huyết.
- Phát triển các xét nghiệm chẩn đoán đặc hiệu hơn đối với vi-rút Zika để có thể làm giảm khả năng chẩn đoán sai do sự hiện diện vi-rút sốt xuất huyết hay các vi-rút khác trong một mẫu xét nghiệm.

WHO đang làm gì?

WHO đang làm việc với các nước để:

- Xác định và ưu tiên nghiên cứu bệnh vi-rút Zika thông qua việc triệu tập các chuyên gia và các đối tác.
- Tăng cường giám sát vi-rút Zika và các biến chứng tiềm năng.
- Nâng cao năng lực truyền thông nguy cơ để giúp các nước đáp ứng các cam kết của họ theo Điều lệ Y tế Quốc tế.
- Cung cấp đào tạo về quản lý lâm sàng, chẩn đoán và kiểm soát vector bao gồm việc thông qua một số Trung tâm Phối hợp WHO.
- Tăng cường năng lực của các phòng thí nghiệm để phát hiện vi-rút.
- Hỗ trợ các cơ quan y tế để thực hiện các chiến lược kiểm soát vector nhằm giảm quần thể muỗi Aedes như cung cấp hóa chất larvicide để xử lý các điểm nước

đọng mà không thể xử lý được bằng cách khác, chẳng hạn như làm sạch, đổ bỏ và che đậy.

- Phối hợp với các chuyên gia và các cơ quan y tế khác chuẩn bị các khuyến nghị cho chăm sóc lâm sàng và theo dõi những người nhiễm vi-rút Zika.

Ban biên tập Trang thông tin điện tử - Cục Y tế dự phòng, Bộ Y tế
Nguồn: WHO